

# 1. СТОКОВАТА КОНТРАБАНДА И СВЪРЗАНАТА С НЕЯ КОРУПЦИЯ

Понятието „контрабанда“ се среща в практиката в три различни значения:

- като обобщено понятие, характеризиращо явлението „неправомерна дейност на търговските оператори във връзка с митническото оформяне“;
- като синоним на понятието "митнически нарушения и престъпления";
- като едно от възможните митнически нарушения, установено в чл. 233 от Закона за митниците - „превозване или пренасяне на стоки през държавната граница без знанието и разрешението на митническите органи“ (това понятие се употребява и за основния състав на престъпление против митническия режим по Наказателния кодекс - чл. 242 - т. нар. „квалифицирана митническа контрабанда“).

Тук ще употребяваме понятието „контрабанда“ в неговото най-широко значение - съвкупността от неправомерни действия при внасянето, изнасянето и транзитирането на стоки.

Контрабандата или незаконното пренасяне през държавната граница на стоки, ценности и други предмети има наднационален характер, тъй като се нарушават законите на повече от една държава. В настоящата разработка ще се ограничим до националния мащаб на контрабандата, тъй като все още няма достатъчно достъпна и систематизирана информация за тази престъпна дейност в съседните балкански държави.

Когато говорим за контрабандна дейност и действията на митническите органи срещу нея в България, трябва да отчитаме задължително икономическия характер на предпоставките за поява на митнически и валутни нарушения и престъпления.

Митническите нарушения и престъпления са пряка последица от икономическата среда в страната и са силно повлияни от редица **криминогенни фактори**:

**На първо място**, високото равнище на сивата икономика и „високата ликвидност“ на контрабандно внесените стоки стимулира неправомерния внос на такива стоки в големи количества.

**На второ място**, нивото на печалба при търговия с незаконно внесени стоки все още е твърде високо (спрямо търговията с произведени в страната или законно внесени стоки), а рискът от санкциониране на контрабандния внос – нисък. За нарушителите често е по-изгодно да поемат риска да бъдат глобени, отколкото да заплатят всички дължими задължения към държавата.

**На трето място**, заниженият контрол в съчетание с либерализацията на вносно-износните режими стимулират нерегламентирания внос и позволяват в страната да влизат и бъдат реализирани стоки, които не отговарят на стандартите за качество или са закупени в чужбина при съмнителни условия. Някои съседни държави (например Турция), създават благоприятни условия, от които се възползват както контрабандистите на едро, така и „куфарните търговци“ за практически неограничен внос на стоки, които се реализират на дъмпингови цени и често в сивия сектор.

Освен тези, характерни и за други страни в преход фактори, следва да се отбележи и **спецификата на България**, която се състои в **големия дял на експортно-импортните трансакции от brutния вътрешен продукт /БВП/**. Това обстоятелство не се осмисля достатъчно както при оценката на мащабите на контрабандната дейност, така и при определяне приоритетите на държавната политика. В тази връзка трябва да се има предвид следното:

- Границата се оказва един от **основните механизми за незаконно преразпределяне на национално богатство и за престъпно акумулиране на частен капитал**. Основната причина за това е, че България, подобно на други страни с малък пазар, има „отворена икономика“. Според официалните статистика между 65 % и 80 % от БВП преминава като внос и износ през националните граници. По международни оценки, с почти пълната либерализация на външната търговия след 1991 г. границата започна да осигурява средно около 30-50 % „конкурентно ценово предимство“ за вносителите, нарушаващи законите, които регулират вноса и износа. При сумарен внос и износ между 8-10 млрд. долара годишно, селективното прилагане на закона е довело до преразпределянето на 20-30 млрд. долара за период от 11 години. Казано по друг начин, по преразпределено богатство „границата“ е сравнима и дори надминава цялата приватизация и реституция за последните 10 години.
- **Границата работи като генератор на ликвидации и фалити**. Отсъствието на нормален контрол на границата облагодетелства „сивите вносители“ на чужди стоки в ущърб на българската промишленост. Плащайки законните данъци и такси, за разлика от недобросъвестните си конкуренти, стотици утвърдени български предприятия и цели традиционни отрасли бяха разорени и изчезнаха.
- **Незаконно полученото ценово предимство** на границата през последното десетилетие допълнително **деформира икономическата рационалност**<sup>1</sup> на възникващия пазар (включително и в дейността на големи многонационални компании), което забавя превръщането на българската икономика в пазарна и интегрирането ѝ в глобалното стопанство.

Освен изброените фактори значение за мащабите на контрабандната дейност има и равнището на взаимодействие между държавните органи при контролиране на цялостния процес по веригата производител - вносител/износител - търговец; обемът от правомощия на правозащитните органи (включително митническите); състоянието на наказателното и административно-наказателното законодателство и неговото прилагане с оглед оптималното използване на наказателната

<sup>1</sup> Трябва да се има предвид, че трансграничната престъпност в никакъв случай не е единственият и основен фактор, който изкривява нормалните пазарни отношения в страната.

превенция за респектиране на потенциалните нарушители; състоянието на съдебната система и др.

Поради особено голямата опасност от съчетанието между корупция и контрабанда, акцентът в разработката е върху онези случаи на контрабанда, които се осъществяват със знанието и съдействието на държавни служители, в чиито прерогативи е пресичането на незаконните практики. Тази избирателност се обуславя от факта, че почти във всички случаи контрабандните канали в България функционират на този принцип.

\* \* \*

При анализа на състоянието и тенденциите при стоковата контрабанда и свързаната с нея корупция трябва преди всичко да се отбележи, че в края на 90-те години се очертаха някои **благоприятни регионални процеси**, които създават условия за нормализиране на трансграничната търговия и за ограничаване на контрабандата и другите форми на митнически нарушения:

- Преди всичко, макар и бавно, започна да се стабилизира положението по границите в съседните страни. След падането на режима на Милошевич новите сръбски митнически и гранични институции започнаха да ограничават някои традиционни схеми за митнически нарушения.
- С влизането на международни умиротворителни сили в Македония и Косово бяха разкъсани някои от най-големите контрабандни мрежи.
- Положителни промени настъпиха и по румънските граници, особено на границите с Молдова и Украйна.

Тези промени на свой ред са обективна предпоставка за ограничаване на контрабандата във и през България.

Вътре **в страната** контрабандата и свързаната с нея сива икономика закономерно се ограничават с утвърждаването на пазарни икономически отношения. По-конкретно, **с навлизането на големи многонационални компании и на известните световни вериги от типа хипер- и супермаркети много от традиционните сиви пазари за различни групи стоки започнаха да се свиват**. Това доведе до съществено намаляване на незаконния внос на масови стоки като кафе, млечни продукти, прах за пране, алкохол и др.

**Промяната в управлението на страната след парламентарните избори от юни 2001 г. също имаше благоприятен ефект**. Като правило, всяко ново правителство, особено в началото на своя мандат, поема антикорупционни ангажменти и се стреми към създаване на добър обществен имидж, наред с императивната нужда от привличане на допълнителни средства за бюджета.

Може да се констатира, че в сравнение с корупционните схеми от близкото минало **през периода 2001-2002 г. в Агенция „Митници“ няма признаци за политическа корупция**, т.е. за разпределяне на приходите от контрабандата на политическо равнище. С други думи, темата за „куфарчето“ с долари, което периодично се пренася от куриери на контрабандистите до политическите кабинети в София, като че ли е изгубила актуалност. Това на свой ред увеличава приходи-

те на по-долните нива на корупционните схеми, но същевременно поражда и по-голяма неопределеност и потенциален риск в отсъствието на политически чадър над тази престъпна дейност.

И през 2002 г. обаче, въпреки някои акции на правозащитните органи, които временно объркаха разчетите на престъпните групировки, контролиращи незаконния внос и търговия със стоки, **продължават да функционират редица контрабандни канали**, които нанасят ущърб на националната промишленост и лишават държавния бюджет от парични постъпления.

Този извод се потвърждава от редица **косвени индикации**:

- запазва се „разделението на труда“ между големите босове, специализиращи се в контрабандния внос на групи стоки;
- въпреки известни кадрови размествания много от техните съучастници в митническата администрация, граничната полиция и другите държавни правозащитни и контролиращи органи запазват своите позиции;
- публична тайна са стабилните „тарифи“ за контрабанден внос на стоки, които свидетелстват за наличието на пазар на контрабандни услуги.

## 1.1. ОПИТ ЗА КЛАСИФИКАЦИЯ

**Най-голямо разпространение имат следните видове контрабандни операции:**

- Чиста контрабанда („вдигната бариера“)

Това са случаите, когато внасяните стоки изобщо не се регистрират от съответните митнически и други органи. В огромното мнозинство от случаите на чиста контрабанда е налице престъпно съучастничество от страна на държавните служители на границата.

- Злоупотреба с фактора „време“

За получаване на подкупи митническите служители често се възползват от **липсата на регламентирани времеви норми** за извършване на митническото обслужване. Например чрез забавяне на митническото оформяне на бързо разваляща се стока принуждават собственика ѝ да даде подкуп с цел ускоряване на оформянето ѝ или допускат развалянето на стоката, което води до отстраняване на конкурент.

Обратният случай е когато се дава предимство на съответен вносител пред конкурентите му чрез ускоряване на процеса на митническо оформяне или извършване на митническо оформяне след края на работния ден. В тези случаи самият вносител на стоки е заинтересован митническото оформяне да бъде извършено максимално бързо, което му позволява да намалява собствените си разходи - разходи за престой и съхранение, разходи, свързани с изпълнение на договори за срочна доставка на стока и т.н., т.е. митническият слу-